

Tóth Borbála – Lőrinc Balázs

A foglalkoztatottak rétegződése Magyarországon a munkaalapú gazdaság idején

Stratification of the Employed Population in Hungary During the Work-Based Economy Period

ÖSSZEFOGLALÁS

A humán tőke színvonalát a munkavégzésre való alkalmasság jelentősen alakítja, mindamellett, hogy a magasabb foglalkoztatási ráta növeli a társadalmi integráció szintjét, illetve jelentősen hozzájárulhat a hosszútávú nemzetgazdasági fejlődéshez. Ezáltal a munkaerő rétegződésének, illetve területi differenciáinak vizsgálata igen magas aktualitással bír, hiszen az elmúlt évtizedben a foglalkoztatottak munkavállalási kilátásai jelentős átalakuláson mentek keresztül az Európai Unióban. Ezt támassza alá, hogy hazánkban a 2010-et követő években a munkaalapú gazdasági modell eredményeként az egyik legnagyobb mértékben nőtt a foglalkoztatási ráta az EU tagállamok között. Mindezekből kiindulva, tanulmányunkban a 20-64 éves foglalkoztatottak legmagasabb iskolai végzettség szerinti rétegződés-vizsgálatát hajtottuk végre, amely alapján megfogalmazható, hogy a foglalkoztatottak számának nagyarányú növekedése területileg egyenlőtlen módon ment végbe, mindamellett, hogy a felsőfokú végzettséggel rendelkező foglalkoztatottak száma és aránya növekedett a legjelentősebb mértékben. Eredményeinkből kiindulva megállapítható,

hogy a foglalkoztatottak szaktudásának és késégeinek növelése kiemelt prioritást kell, hogy élvezzen, mivel a jól képzett munkaerő növekvő termelékenységet és további gazdasági bővülést eredményezhet a jövőben.

Journal of Economic Literature (JEL)

kódok: E24, J01, J21, R10

Kulcsszavak: humán tőke, munkaerőpiac, foglalkoztatottság, munkaalapú gazdaság, területi egyenlőtlenségek

SUMMARY

The quality of human capital is significantly shaped by employability, while higher employment rates increase the level of social inclusion and can contribute significantly to long-term economic development. This makes the analysis of labour stratification and spatial differentials in the labour force highly relevant, as the employment prospects of the workforce have undergone significant changes in the European Union over the last decade. This is demonstrated by the fact that in Hungary, in the years following 2010, the employment rate increased at one of the highest rates

TÓTH BORBÁLA, MA egyetemi hallgató, Budapesti Metropolitan Egyetem (toth.bori7@gmail.com); LŐRINC BALÁZS, PhD hallgató, Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem (lorinc.balazs@phd.uni-mate.hu).

among EU Member States as a result of the work-based economic model. Based on this background, our study has analysed the stratification of the employed population aged 20-64 by highest educational attainment, showing that the large increase in the number of employed persons has been spatially unequal, while the number and share of employed persons with tertiary education have increased most significantly. Our results show that increasing the skills and competences of the employed population should be a high priority, as a well-educated workforce can lead to higher productivity and further economic growth in the future.

Journal of Economic Literature (JEL)

codes: E24, J01, J21, R10

Keywords: human capital, labour market, employment, work-based economy, territorial inequalities

BEVEZETÉS

A 2010-et követő években az újjászervezett hazai gazdaságpolitika, így a munkaalapú gazdasági modell eredményeként a foglalkoztatási ráta jelentősen emelkedett (Lentner, 2019). E tényállást a legfrissebb statisztikai adatok is alátámasztják, hiszen a 2011-es és a 2022-es magyarországi népszámlálások eszmei időpontjai között eltelt 11 év alatt több, mint 776 ezer fővel nőtt a foglalkoztatottak száma, amely az egyik legkiemelkedőbbnek bizonyult az Európai Unió tagállamai között (Kolok et al., 2022; Szalai, 2023). Ki kell viszont emelni, hogy a hagyományos munkakörök átalakulásával, a gyorsan változó munkaerőpiaci környezetben számos új- és újszerű kihívás jelenik meg, mely kihívások közé sorolandó – többek között – a foglalkoztatottak képzettségi szintjének növelési lehetőségei.

A humán tőke minőségének megőrzése és fejlesztése talán a 21. század legfontosabb tényezőjének számít, ezzel őrizhető meg az emberi munkaerő komparatív előnye. Ehhez járulhat hozzá a magas minőségű oktatás, hiszen a képzett munkaerő könnyebben alkalmazkodik a már említett gyorsan változó munkaerőpiaci folyamatokhoz. Mindezek által kijelenthető, hogy a tudásalapú versenyképesség megőrzése markáns hatást gyakorol az egyes nemzetgazdaságok fejlettségére és hosszútávú gazdasági fejlődésére egyaránt (Kincses et al., 2022). A 20. század második felében két Nobel-díjas kutató, Schultz (1961, 1980) és Fogel (1994) munkássága alapozta meg azt a tézist, miszerint az emberi tőke alapvető fontosságú a gazdasági növekedés szempontjából, ugyanis az egy főre jutó bruttó hazai termék (GDP) országos különbségeinek 10-30 százaléka az emberi tőkéhez, illetve annak fejlettségéhez köthető (Hsieh – Klenow, 2010).

Ezen alap gondolatból kiindulva megállapítható, hogy a foglalkoztatás egyre nagyobb jelentőséggel bír, hiszen az európai integráció legfőbb jövőbeli céljai között is kiemelten szerepel. Az európai foglalkozási stratégia kialakítását az 1997-ben, Luxembourgban megrendezett csúcstalálkozó indította el, melyben a növekedés és a stabilitás makrogazdasági céljain túl a foglalkoztatás magas szintje is kulcsfontosságú tényezővé vált. Az Európai Tanács lisszaboni ülésén, 2000-ben a teljes körű foglalkoztatást határozta meg, ugyanakkor az Európa 2020 stratégia pontosabb megfogalmazás alapján a 20-64 éves korú népesség munkaerőpiaci részvételének 75%-ra kell emelkednie az EU tagállamaiban. Ezt kiegészítve a szociális jogok európai pillérének végrehajtására vonatkozó 2021-es cselekvési terv már kiemelt célként határozza meg, hogy 2030-ra az EU tagállamok 20-64 éves korú lakosságának legalább 78%-a foglalkoztatotti státuszban kell, hogy tartozzon (Makay, 2023).

Tanulmányunkban – szinkronban az EU 2030-as foglalkoztatáspolitikai célkitűzéseivel – a 20-64 éves korcsoportba tartozó foglalkoztatottak rétegződés-vizsgálatát hajtottuk végre. Kiemelt figyelmet szenteltünk a legmagasabb iskolai végzettség, illetve a korcsoportok szerinti országos (NUTS-0), továbbá a régiós (NUTS-2) és vármegyei (NUTS-3) területi különbségek vizsgálatára is.

SZAKIRODALMI ÖSSZEFOGLALÓ

Napjaink munkaerőpiacát a digitalizáció által számos változás éri, így a munkavégzéshez szükséges készségek is folyamatosan változnak, amely következményeként a humán tőke minősége a korábbi évtizedeknél is fontosabb tényezőnek számít, így kijelenthető, hogy a gazdaság egyik legfontosabb forrásának a szellemi tőke bizonyul (Erdélyi – Soós, 2019). A munkavállalók képzettségének és készségeinek növelése markáns hatással van a termelékenységre és a nemzetgazdasági növekedésre, amiből egyenesen következik, hogy a gazdasági termelékenység erős korrelációt mutat a magasan képzett munkavállalók számával és arányával (OECD, 2021). Ezáltal a 21. századi globalizált világban a felsőfokú végzettséget szerző egyének számának növelése az egyik legfontosabb fejlesztési célkitűzésként kell, hogy szerepeljen, hiszen nemzetgazdaságunk jövőbeli fejlődése jelentősen függ a munkavállalók készségeitől (Asztalos, 2022). Mindehhez kapcsolódva korunk fő kihívása, hogy a társadalom képes lesz-e a megszerzett tudását új értékek teremtésére fordítani, ezzel elérve a versenyképesség egy új szintjét.

A humán tőke ezirányú vizsgálatának fontosságát tovább mélyíti, hogy központi szerepkört tölt be a versenyképességi elméletekben, hiszen a tudásintenzív ágazatok elterjedésével a magasan képzett munkaerőre egyre növekvő

igény mutatkozik (Szakálné Kanó et al., 2018). A korunkban zajló modernizációs folyamatok és technológiai változások ugyanakkor térben egyenlőtlenül, heterogén módon mennek végbe (Káposzta – Nagy, 2022). A centrumtérsegek (pl. Budapest és agglomerációja, vármegyei jogú városok) fejlődésével a munkaerő áramlása e centrumok irányába erősödik, amivel párhuzamosan a területi egyenlőtlenségek (pl. centrum-periféria dichotómia) is fokozódnak, mely következményeként a munkanélküliségi és a foglalkoztatási rátákban megmutatkozó különbségek is nőnek (Faragó, 2016; Káposzta – Szeiner, 2023). Napjainkra a gazdaságilag vezető szerepet betöltő centrumtérsegek lettek az egyenlőtlenségek növekedésének központjai, amit az erőteljes demográfiai növekedés (elszívó hatás) mellett a foglalkoztatási ráta emelkedése is elősegített. Így megállapítható, hogy a foglalkoztatás aszimmetrikussá vált a munkaerőpiac átalakulásának, a munkaerő-kínálat növekedésének, valamint az egyre több és egyre nagyobb mértékben elterjedt foglalkoztatási irányok (tercier szektor fejlődése) bővülésének köszönhetően (Lessmann, 2009; Tóth – Káposzta, 2021).

E tézisekből kiindulva megállapítható, hogy a mindenkori döntéshozókra kulcsszerep hárul a lakosság képzettségi és oktatási szintjének bővítésében, azon belül is kiemelt szerep jut a felsőoktatásnak, hiszen az egyetemi végzettség által megszerzett szaktudás olyan stratégiai- és fejlesztési szemléletet, illetve életmódot indukál, amely további gazdasági növekedést és fellendülést eredményezhet (Lengyel, 2023). A magasabb iskolai végzettséggel rendelkező munkavállalók várhatóan magasabb jövedelemmel rendelkeznek, így a további fogyasztói kiadásaikon keresztül növelhetik a gazdasági bővülést (Lipták, 2021; Lukovics, 2007). A munkavállalókba való befektetés bizonyítottan jobb foglalkoztatási feltételeket teremt – globális és lokális kitekintésben is –, így jelentősen hozzájárul a

nemzetgazdasági fejlődéséhez és a fenntartható fejlődés kialakulásához. Ehhez kapcsolódik, hogy az EU a versenyképességet a gazdasági növekedésnek, a foglalkoztatottság javításának, továbbá a társadalmi előrehaladást elősegítő eszköznek definiálja (Lentner, 2007; Veresné et al., 2023).

Véleményünk szerint az egyének munka-végzése, a készségek folyamatos fejlesztése, illetve az abba való befektetés eredményezi a társadalmi jólétet, ezzel egyidejűleg a gazdaság versenyképesebbé válását is (Tóth, 2016). Mindezek alapján kiemelendő, hogy a munkaerőpiac különböző szegmenseinek vizsgálata hosszú évtizedek óta a társadalomtudományi kutatások kiemelet fókuszában áll. A munkaerőpiaci elméleti elemzések – mind hazai, mind nemzetközi szinten – a térbeli egyenlőtlenségek dimenziójának bevonásával merőben új impulzusokat kaptak, amely alapján megállapítható, hogy a gazdasági és társadalmi tényezők térben egyenlőtlen eloszlása markáns meghatározója lett a lakosság életszínvonalának megítélésében (Egri – Tánczos, 2018).

Mindezek, illetve korábbi kutatásaink alapján is jól látható, hogy az államnak befektetővé kell válnia az oktatásban, ezzel elősegítve a tudásalapú gazdaság kialakulását, amelyen keresztül olyan innovativitás generálódhat, amelyet az abban résztvevő társadalmi csoportok hosszútávon, a gazdasági aktivitásukkal vissza tudnak termelni, hozzájárulva az ország, illetve különböző téregységeinek fejlődéséhez.

FELHASZNÁLT ADATOK ÉS ALKALMAZOTT MÓDSZEREK

Tanulmányunkban a 2011-es és a 2022-es magyarországi népszámlálások foglalkozásstatisztikai adatait vettük alapul, országos (NUTS-0), régiós (NUTS-2) és vármegyei (NUTS-3) területi bontásban. A népszámlálási fogalmi

meghatározás szerint 2011-ben és 2022-ben is az a 15 éves és idősebb személy minősült foglalkoztatottnak, aki az eszmei időpontot megelőző hét napban legalább egy órányi, jövedelmet biztosító tevékenységet végzett, illetve aki rendszeres foglalkozásától átmenetileg távol volt (pl. fizetett/fizetés nélküli szabadság vagy betegség miatt). A vizsgálatunkban a foglalkoztatottak korosztály szerinti szűkítését a 20-64 éves korcsoportra végeztük el. Az eszmei időpont alatt 2011-ben és 2022-ben is október 1-jét értettük. A 20-64 éves foglalkoztatottak rétegződés vizsgálatát legmagasabb iskolai végzettségük, korcsoportba való tartozásuk, illetve lakóhelyük régiója szerint végeztük el. A statisztikai elemzés végrehajtásához az alapötletet Központi Statisztikai Hivatal egy 2012-es tanulmánya nyújtotta (Lakatos – Váradi, 2012). A legmagasabb befejezett iskolai végzettséget négyes tagolásban alkalmaztuk:

- Legfeljebb alapfok (legfeljebb az általános iskola 8. osztályát végezte el),
- Középfok érettségi nélkül (szakképzettség szerzett, érettségi bizonyítvány nélkül),
- Középfok érettséggel (érettségi bizonyítványt szerzett),
- Felsőfok (felsőfokú képzettséget szerzett).

A 20-64 éves korosztályi szűrésen belül a korcsoportokat hármas tagolásban alkalmaztuk:

- 20-34 évesek,
- 35-49 évesek,
- 50-64 évesek.

Mindezek mellett a 2022-es adatok alapján – az EU 2030-as foglalkoztatási célértékhez kapcsolódva – vármegyei szinten ábrázoltuk és elemeztük a foglalkoztatási rátát és területi különbségeit.

Az ábrák szerkesztéséhez a Microsoft Office programcsomagot, míg a térképi megjelenítéshez QGIS 3.16.4 térképszerkesztő programot használtuk.

EREDMÉNYEK

A hazai 20-64 évesek legmagasabb iskolai végzettség szerinti megoszlása, illetve a munkaerőpiacon részt vevő 20-64 évesek – szintén – legmagasabb iskola végzettség szerinti rétegződés-vizsgálatának legfontosabb, számszerűsíthető eredményei kerülnek bemutatásra a fejezetben a 2011-es és a 2022-es évre vetítve.

Az adatokat vizsgálva kirajzolódik, hogy a 20-64 éves korosztályba tartozó népesség száma az elmúlt két népszámlálás eszmei időpontja között csaknem 475 ezer fővel esett vissza, amely több, mint 7,5%-os csökkenést jelent (2011. évi adat = 100,0%). Az e korcsoportba tartozó népesség ilyen mértékű csökkenése már önmagában is jelentős hatással van a munkaerőpiaci berendeződésre, hiszen a gazdaságilag aktívak, azaz a foglalkoztatottak és a munka-

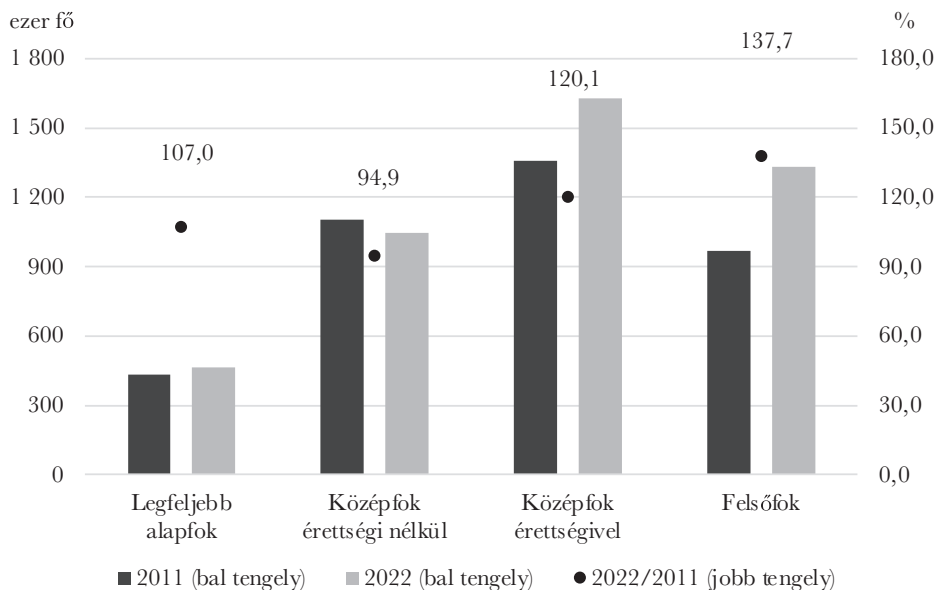
nélküliek jelentős hányada e korcsoportba tartozik. Amennyiben viszont az adatokat iskolai végzettség szerint vizsgáljuk úgy markánsan elkülönülő változások láthatók. Egyrészt az alacsony végzettséggel rendelkezők, illetve az érettségi nélküli középfokú végzettséggel rendelkezők száma és aránya is jelentősen csökkent 2011-ről 2022-re. Másrészt az érettségivel rendelkezők száma valamelyest csökkent, arányuk viszont nőtt. Harmadrészt pedig a felsőfokú végzettséggel rendelkezők száma és aránya is jelentős növekedést mutat az elmúlt 11 évben. A foglalkoztatottak körében megállapítható, hogy mindkét vizsgálati évben a legfeljebb alacsony végzettséggel rendelkezők esetén volt a legalacsonyabb a foglalkoztatási ráta (2011-ben: 37,7%, 2022-ben: 56,3%), míg a felsőfokú végzettséggel rendelkezők esetén láthatók a legmagasabb foglalkoztatási ráta értékek (2011-

1. táblázat: A 20-64 éves népesség és a foglalkoztatottak legmagasabb befejezett iskola végzettség szerinti Magyarországon 2011-ben és 2022-ben; fő, %

Legmagasabb iskola végzettség	Lakónépesség		Foglalkoztatottak		Foglalkoztatási ráta, %
	n (fő)	%	n (fő)	%	
2011					
Legfeljebb alacsony	1 153 395	18,5	434 803	11,3	37,7
Középfok érettségi nélkül	1 705 947	27,4	1 102 266	28,5	64,6
Középfok érettségivel	2 125 875	34,2	1 357 918	35,2	63,9
Felsőfok	1 234 098	19,8	966 439	25,0	78,3
Összesen	6 219 315	100,0	3 861 426	100,0	62,1
2022					
Legfeljebb alacsony	827 033	14,4	465 454	10,4	56,3
Középfok érettségi nélkül	1 358 378	23,6	1 045 968	23,4	77,0
Középfok érettségivel	2 069 480	36,0	1 630 477	36,5	78,8
Felsőfok	1 490 016	25,9	1 330 950	29,8	89,3
Összesen	5 744 907	100,0	4 472 849	100,0	77,9

Forrás: KSH – Népszámlálási adatok alapján a szerzők saját számítása

1. ábra: A 20-64 éves foglalkoztatottak legmagasabb befejezett iskola végzettség szerint Magyarországon 2011-ben és 2022-ben, illetve annak változása; ezer fő, %

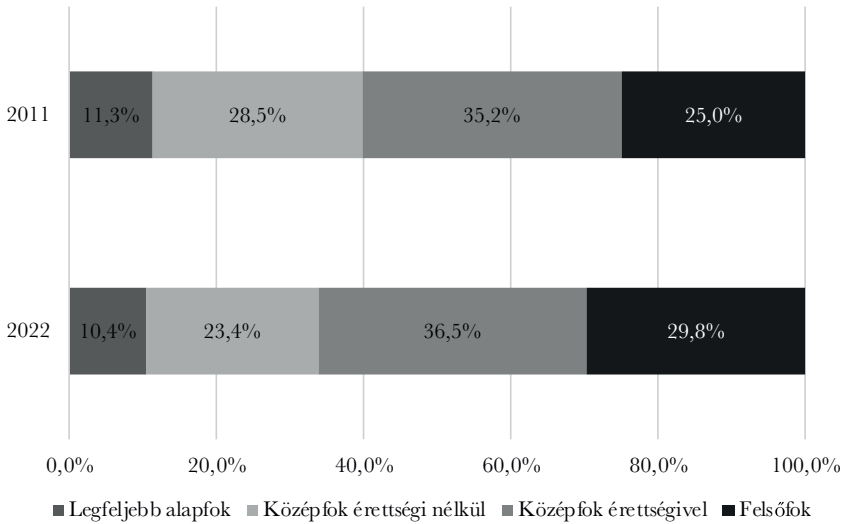
Forrás: KSH – Népszámlálási adatok alapján a szerzők saját számítása

ben: 78,3%, 2022-ben: 89,3%). Ugyanakkor ki kell emelni, hogy a felsőfokú képzettséggel rendelkezők magas foglalkoztatási adatai mögött az a munkaerőpiaci jelenség is meghúzódhat, hogy – számos esetben – a végzettségüknél alacsonyabb szintű képzettséget igénylő foglalkozásokban voltak alkalmazva. Megfogalmazható továbbá, hogy az iskolai végzettség erős kapcsolatban van a munkaerőpiac struktúráival, így a jövőben érdemes lehet e két mutató összefüggéseit is vizsgálat alá venni. Mindezek alapján elmondható, hogy a magasabb iskolai végzettséggel rendelkező csoportok munkaerőpiaci helyzete jóval kedvezőbbnek, az országos átlag felettinek bizonyul mind a két vizsgált évben (1. táblázat).

Szorosan kapcsolódva a 20-64 évesek iskolázottsági mutatóinak javulásához szükségesnek éreztük megvizsgálni, hogy az országos mun-

kaerőpiaci adatok struktúrájában milyen jellegű összefüggések figyelhetők meg a legmagasabb iskolai végzettség szerint. Az adatokból megállapítható, illetve egyértelműen kirajzolódik, hogy az iskolázottsági szint növekedése mellett a négyből három iskolázottsági csoportban nőtt a foglalkoztatottak száma és aránya is. A legfeljebb alapfokú végzettséget szerettek létszáma alacsony mértékű-, míg az érettséggel és a felsőfokú végzettséggel rendelkezők száma jelentősebb mértékű növekedést mutat. Amennyiben a 2011-es adatokat vesszük bázisul, a legfeljebb alapfokú végzettség esetén 7%-os a növekedés nagysága és ahogyan a magasabb végzettségűek adatait vizsgáljuk – egy kivételtől eltekintve – a foglalkoztatottak számának változása jelentősebb mértékben növekedett. Az érettséggel rendelkezők esetén 20,1%-kal, még a felsőfokú végzettségűek esetén 37,7%-kal emelkedett a

2. ábra: A 20-64 éves foglalkoztatottak százalékos aránya legmagasabb befejezett iskolai végzettség szerint Magyarországon 2011-ben és 2022-ben; %

Forrás: KSH – Népszámlálási adatok alapján a szerzők saját számítása

foglalkoztatottak létszáma. Emellett mindenképp kiemelendő az érettségi nélküli középfokú tanulmányi képzettséggel rendelkezők létszámának változása, ahol 5,1%-os csökkenés volt tapasztalható 2011 és 2022 között (1. ábra).

Ezen adatok is alátámasztják azon felvetésünket, miszerint a technológiai fejlődésnek köszönhetően a magasabb ismereteket igénylő munkákra van nagyobb szükség a hazai munkaerőpiacon, továbbá, hogy a vizsgált korcsoportba tartozó foglalkoztatottak iskolai végzettsége is ez irányba mozdult el, így eredményezve a munkaerőpiac szerkezetének átalakulását.

Összefüggésben a foglalkoztatottak létszámában történt változásokkal fontosnak tartjuk ábrázolni a 20-64 éves foglalkoztatott népesség legmagasabb befejezett iskolai végzettség szerinti százalékos megoszlását is 2011-ben és 2022-ben. Az itt ábrázolt adatok szintén jól mutatják a munkaerőpiac változásait, hiszen az alacsonyabb végzettséggel bírók aránya csökkent, mellyel pár-

huzamosan a magasabb végzettséget szerzettek aránya nőtt. 2011-ben az alapkövetelményű végzettséggel rendelkezők aránya 11,3%-ot tett ki, míg 2022-ben ez az érték 10,4%-ra mérséklődött, tehát a lakosság körében csökkent az alapkövetelményű végzettséggel rendelkezők aránya (-0,9 százalékpont). Az érettségi nélküli középfokú végzettséggel rendelkezők aránya 2011-ben 28,5%-át képezte a foglalkoztatottnak, amely 2022-re 23,4%-ra csökkent (-5,1 százalékpont). Ezen arányváltozások iránya azt mutatja, hogy magasabb szintű képzettséggel rendelkező munkavállalókra. Ki kell emelni továbbá, hogy a magasabb hozzáadott értékű munkák, így a gazdasági növekedést leginkább elősegítő álláshelyek esetén a középfokú érettségi megleté 2022-re szinte alapkövetelménnyé vált. E tényállás az ábrázolt értékekből is markánsan kirajzolódik, hiszen a középfokú érettséggel rendelkezők aránya 2011-ben 35,2%-át adta a 20-64 éves foglalkoztatott népességben belül, míg

2. táblázat: A 20–64 éves foglalkoztatottak legmagasabb befejezett iskola végzettség és korcsoportok szerint Magyarországon 2011-ben és 2022-ben; fő, %

Korcsoport, éves	Összesen, fő	Legfeljebb alapfok	Középfok		Felsőfok
			érettségi nélkül	érettségivel	
az összes százalékában					
2011					
20–34	1 230 974	9,0	23,4	40,2	27,4
35–49	1 633 141	10,9	32,2	32,9	24,1
50–64	997 311	14,7	28,9	32,7	23,6
Összesen	3 861 426	11,3	28,5	35,2	25,0
2022					
20–34	1 276 709	11,3	14,3	45,6	28,8
35–49	1 864 396	9,5	23,5	33,4	33,6
50–64	1 331 744	10,9	32,0	31,9	25,2
Összesen	4 472 849	10,4	23,4	36,5	29,8

Forrás: KSH – Népszámlálási adatok alapján a szerzők saját számítása

2022-ben ugyanezen érték 36,5%-ra emelkedett (+1,3 százalékpont). Ehhez hasonló tendenciát mutat a felsőfokú végzettségűek arányának változása is, hiszen az elmúlt bő egy évtized leforgása alatt arányuk 25,0%-ról 29,8%-ra növekedett (+4,8 százalékpont) (2. ábra).

Míndezekből kiindulva megfogalmazható, hogy a felsőoktatás elérhetőségének és vonzerejének növekedésével bővül és erősödik, illetve tovább erősödhet a foglalkoztatottak készség szintje, amely további pozitív hatást gyakorolhat a munkaerőpiaci helyzetre, mivel a magasabb végzettségűek általában jobb munkalehetőségekhez juthatnak. Az adatok alapján érdemes lehet tovább-vizsgálni a magyar oktatáspolitikai változásokat, illetve annak munkaerőpiacra kifejtett hatásait, hiszen az oktatási rendszer rugalmasabbá válása, a diákok támogatásának növelése és a karrierlehetőségeik javítása mind fontos tényezői lehetnek a képzettségi szint további, dinamikus növekedésének.

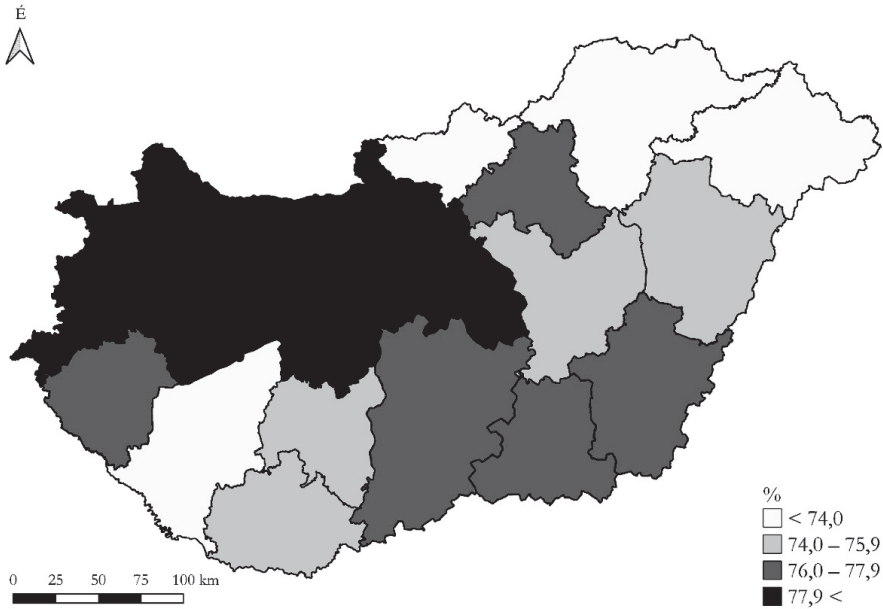
Folytatva elemzésünket a 20-64 éves korcsoportba tartozó foglalkoztatottakat három további korcsoportra bontottuk, egyenként 15 éves intervallumot felölve, ezáltal még tisztábban láthatjuk a munkaerőpiac helyzetét mindkét évben. Megállapítható, hogy minden korosztály esetén nőtt a foglalkoztatottak száma, viszont szembevetendő, hogy minél idősebb korcsoportot vizsgálunk, annál magasabb a foglalkoztatottak számának és arányának növekedése 2011-ről 2022-re (20-34 évesek esetén: 3,7%, 35-49 évesek esetén: 14,2%, 50-64 évesek esetén: 33,5%). E változások egyértelműen mutatják hazánk öregedő korstruktúráját, amellet, hogy mind a fiatalabb, mind pedig az idősebb korosztályok esetén is jelentős számú, a munkaerőpiacra újonnan belépő társadalmi csoportokat is fel lehet fedezni. Fontos megemlíteni, hogy a legfeljebb alapfokú végzettséggel rendelkezők aránya csupán a 20-34 éves korosztályban növekedett (+2,3 százalékpont), amely arra utal,

3. táblázat: A 20–64 éves foglalkoztatottak legmagasabb befejezett iskola végzettség és régiók szerint Magyarországon 2011-ben és 2022-ben; fő, %

Régió	Összesen, fő	Legfeljebb alapfok	Középfok		Felsőfok
			érettségi nélkül	érettségivel	
			az összes százalékában		
2011					
Budapest	751 284	6,2	15,2	37,7	40,8
Pest	490 382	10,5	27,2	37,1	25,2
Közép- Dunántúl	446 800	12,6	33,8	33,9	19,6
Nyugat- Dunántúl	421 266	11,3	33,6	35,1	20,0
Dél-Dunántúl	337 251	12,7	33,3	33,1	21,0
Észak- Magyarország	409 952	12,1	31,6	36,1	20,2
Észak-Alföld	520 942	14,6	31,6	32,9	21,0
Dél-Alföld	483 549	13,3	32,2	33,5	21,0
Összesen	3 861 426	11,3	28,5	35,2	25,0
2022					
Budapest	857 137	5,9	11,1	34,8	48,2
Pest	643 655	8,9	20,5	38,4	32,2
Közép- Dunántúl	507 445	11,1	28,5	36,5	24,0
Nyugat- Dunántúl	472 095	9,2	28,8	37,0	25,0
Dél-Dunántúl	370 138	11,9	29,0	35,0	24,1
Észak- Magyarország	466 614	13,7	26,4	37,4	22,4
Észak-Alföld	613 542	14,5	25,8	36,1	23,6
Dél-Alföld	542 223	11,2	27,7	36,7	24,4
Összesen	4 472 849	10,4	23,4	36,5	29,8

Forrás: KSH – Népszámlálási adatok alapján a szerzők saját számítása

3. ábra: A 20-64 évesek foglalkoztatási rátája vármegyék szerint Magyarországon 2022-ben; %

Forrás: KSH – Népessémlálási adatok alapján a szerzők saját számítása

hogy az alacsony iskolai végzettséggel rendelkező és fiatalabb korosztályokba tartozók munkaerőpiaci aktivitása növekedett. Kiemelendő tovább, hogy a 20-34 éves korcsoportban a legkedvezőbb a minimum érettséggel rendelkezők aránya 2022-ben (74,4%). E munkapiaci változások jól szemléltetik, hogy az iskolázottság és a munkaalkalmak emelkedése egymással összefüggő folyamatok. A munkaerőpiac kétségtelenül egyre több magasán képzett foglalkoztatottal bír, amely annak következménye, hogy az átalakuló munkatevékenységek elvégzéséhez a korábbiaknál magasabb szintű szakmai képzettségre van szükség (2. táblázat).

Míndezek által megállapítható, hogy a 20-64 éves népességben belül megnőtt a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők aránya, azonban ezen állításokból nem következik egyenesen, hogy a felsőfokú végzettséggel rendelkezők

egyöntetűen a magas hozzáadott értékű munkákat végzik, de mindenképp a munkaerőpiaci kedvező folyamatai közé soroljuk, hogy növekedett a diplomások aránya a foglalkoztatott népességben belül.

A 20-64 éves korcsoport foglalkozási adatait tovább elemezve, illetve a területi dimenziót a vizsgálatba bevonva megállapítható, hogy 2011-ben és 2022-ben is jelentős különbségek voltak tapasztalhatók a hazai régiók értékei között. Leginkább szembetűnő a Budapest-központúság, amely mind a foglalkoztatottak számában, mind a legfeljebb alacsony végzettségűek alacsony arányában, mind pedig a felsőfokú végzettséggel rendelkezők kiugróan magas arányában mutatkozik meg. Megállapítható, hogy a centrum – esetében Budapest – fejlődésével a munkaerő áramlása is ez irányába erősödik, amivel egyidejűleg a területi egyen-

lőtlenségek is fokozódnak, egyértelműen mutatva a centrumtársaság növekedését és fejlődését, illetve a többi régió lemaradását. Ugyanakkor mindenképp pozitívként kell kiemelni, hogy a vizsgált két időpont között eltelt intervallumban mind a nyolc régióban növekedett a felsőfokú végzettséggel rendelkező foglalkoztatottak aránya (3. táblázat).

A 20-64 éves foglalkoztatottak 2022-es térszerkezetéről vármegyei szinten is meghatározó különbségeket tár elénk. Az EU foglalkoztatási célértékét (a 20-64 évesek foglalkoztatási rátája érje el a 78,0%-ot 2030-ra) a 20 térszerkezetből 7 mutatja. Az adatok élesen elkülönülnek egymástól, területileg homogén módon rajzolódna ki a magas foglalkoztatási rátával és feszes munkaerőpiaccal rendelkező (Budapest, Fejér, Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom, Pest, Vas, Veszprém), illetve a kedvezőtlenebb, foglalkoztatási szempontból hátrányosabb helyzetű (Borsod-Abaúj-Zemplén, Nógrád, Szabolcs-Szatmár-Bereg) vármegyék (3. ábra).

Eredményeink alapján kijelenthető, hogy a legutóbbi két népszámlálás adatai alapján nőtt a foglalkoztatottak aránya, így a foglalkoztatási ráta is. Ugyanakkor ki kell emelni, hogy a foglalkoztatottak számának több, mint 776 ezer fő növekedése térben egyenlőtlen módon ment végbe. Nagy arányban a Dél-Alföld, a Dél-Dunántúl, az Észak-Alföld és az Észak-Magyarország régiók főképp határmenti, periférikus térségeiben növekedett a foglalkoztatottak száma, amely a hátrányosabb helyzetű társadalmi csoportok munkaerőpiacra történő belépésével magyarázható.

A már 2011-ben is feszes munkaerőpiaccal rendelkező centrumtársaságokban, így Budapesten és agglomerációjában, a Közép-Dunántúl és a Nyugat-Dunántúl régióban a foglalkoztatottak arányának növekedése szintén hasonló mértékben változott, ugyanakkor ennek fő indoka a lakónépesség számának növekedésével

vel hozható összefüggésbe (pozitív vándorlási egyenleg). Ezzel egyidőben pontosan a gazdaságilag fejlettebb régiókban és legfőképp Budapesten indult meg a felsőfokú végzettséggel rendelkező foglalkoztatottak nagyarányú növekedése, amely magával hozta a magasabb hozzáadott értékű munkaalkalmak koncentrálódását, így a magasabb jövedelmek generálódását is egyaránt.

ÖSSZEZÉS

Tanulmányunkban a humán tőke, azon belül a 20-64 éves korcsoportba tartozó foglalkoztatottak helyzetét elemeztük a 2011-es és a 2022-es, nyilvánosan elérhető népszámlálási adatok felhasználásával. Választásunk azért esett e korcsoportra, mert az EU foglalkoztatáspolitikai célkitűzései között szerepel, hogy az EU tagállamok 20-64 éves korú lakosságának legalább 78%-a foglalkoztatotti státuszban kell, hogy tartozzon 2030-ra. E célértékhez szorosan kapcsolódva a vizsgálat elején rámutattunk azon korábbi elemzések és szakirodalmak főbb megállapításaira, melyek szerint a munkavállalók képzettségének és készségének növelése markáns hatással van a termelékenységre és a nemzetgazdasági növekedésre. A humán erőforrás fontosságát szem előtt tartva igyekeztünk olyan további összefüggéseket feltárni a foglalkoztatottak rétegződés-vizsgálatával, amely kiterjed a legmagasabb befejezett iskolai végzettség, a korcsoportok, illetve a különböző szintű területegységek közötti egyenlőtlenségek rendszerére.

Véleményünk szerint a gazdasági fejlődés szempontjából megkerülhetetlen a humán tőke minőségének, illetve fejlesztésének kérdésköre, hiszen az innovatív gazdasági ágazatok letelepedéséhez, illetve létrehozásához, így a nemzetgazdaság bővüléséhez a képzett humán tőke nélkülözhetetlen tényezőnek számít. Ehhez igazodva megállapítottuk, hogy jelentősen nőtt

az érettségivel, illetve a felsőfokú végzettséggel rendelkezők száma és aránya, továbbá a 20-64 éves foglalkoztatottakon belül is ehhez hasonló tendenciákat tartunk fel. Vizsgálatunk bizonyította, hogy a 2011-es és a 2022-es népszámlálás eszmei időpontjai között többségében kedvező, ugyanakkor területileg egyenlőtlen módon végbemenő munkaerőpiaci folyamatok zajlottak Magyarországon.

Eredményeink alapján összegezve elmondható, hogy a magasabb készségekkel rendelkező egyének számának növelése, az oktatással, a felnőttképzéssel, a munkaerőpiaci integrációval, illetve a hátrányos társadalmi csoportok esélyegyenlőségének növelésével való foglalkozás a 21. század egyik kulcskérdése lesz, hiszen országunk területi fejlődése és nemzetgazdaságunk termelékenységének növekedése jelentősen függ a társadalom, illetve a munkavállalók képzettségi szintjétől.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Asztalos Péter Hugó (2022): Tudás: A tehetség és a kreativitás a gazdasági növekedés valódi forrása. In: Baksay Gergely – Matolcsy György – Virág Barnabás (szerk.): *Új közgazdaságtan a fenntarthatóságért*. Magyar Nemzeti Bank, Budapest, 172-202. Online: <https://www.mnb.hu/web/sw/static/file/az-uj-fenntarthato-kozzgazdasagtan-hun.pdf> (Letöltés dátuma: 2024. január 16.)

Egri Zoltán – Tánzos Tamás (2018): The spatial peculiarities of economic and social convergence in Central and Eastern Europe. *Regional Statistics*, vol. 8., no. 1., 49-77. <https://doi.org/10.15196/RS130407>

Erdélyi Levente – Soós Gábor Dániel (2019): Munkaerőpiaci változások a technológiai fejlődés tükrében. In: Virág Barnabás (szerk.): *A jövő fenntartható közgazdaságtana*. Magyar Nemzeti Bank, Budapest, 277-298. ISBN: 978-615-5318-28-3.

Faragó László (2016): Társadalmi-területi egyenlőtlenségek. *Tér és Társadalom*, vol. 30., no. 3., 118-123. <https://doi.org/10.17649/TET.30.3.2803>

Fogel, Robert (1994): Economic Growth, Population Theory, and Physiology: The Bearing of Long-Term

Processes on the Making of Economic Policy. *The American Economic Review*, vol. 84., no. 3., 369-395. Online: <https://www.jstor.org/stable/2118058>

Hsieh, Chang-Tai – Klenow, Peter J. (2010): Development Accounting. *American Economic Journal: Macroeconomics*, vol. 2., no. 1., 207-223. <https://doi.org/10.1257/mac.2.1.207>

Káposzta József – Seiner Zsuzsanna (2023): Társadalmi egyenlőtlenségek hatása a területi különbségek kialakulására. *Comitatus: Önkormányzati Szemle*, vol. 33., no. 246., 93-102. <https://doi.org/10.59809/Comitatus.2023.33-246.93>

Káposzta József – Nagy Henrietta (2022): The Major Relationships in the Economic Growth of the Rural Space. *European Countryside*, vol. 14., no. 1., 67-86. <https://doi.org/10.2478/euco-2022-0004>

Kincses Áron – Tóth Géza – Jeneiné Gerő Henriett Emese (2022): A hazai mikro-, kis- és középvállalkozások (kkv-k) területi, versenyképességi elemzései, 2008-2020. *Területi Statisztika*, vol. 62., no. 4., 456-477. <https://doi.org/10.15196/TS610604>

Kolok András Bese – Szabó Eszter – Virág Barnabás (2022): Gazdasági felzárkózás a veszélyek korában. *Polgári Szemle*, vol. 18., no. 4-6., 33-53. <https://doi.org/10.24307/psz.2022.1204>

KSH (2022): Népszámlálási adatbázis. Online: <https://nepszamlalas2022.ksh.hu/adatbazis/#/>

Lakatos Miklós – Váradai Rita (2012): *Foglalkoztatottak életkor, foglalkozás és képzettségi szint szerinti 1995 és 2010 közötti (vertikális kongruencia) vizsgálat*. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1-16. Online: <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/kongruencia.pdf>

Lengyel Imre (2023): A hazai terület- és településfejlesztés egyik „állatorvosi lova”: a felsőoktatás leépítése a kevésbé fejlett térségekben. *Tér és Társadalom*, vol. 37., no. 4., 51-81. <https://doi.org/10.17649/TET.37.4.3490>

Lentner Csaba (2007): The Competitiveness of Hungarian University Based – Knowledge Centres in European Economic and Higher Education Area. *Transformations in Business & Economics*, vol. 6., no. 2., 87-100. ISSN: 1648-4460.

Lentner Csaba (2019): Versenyképesség – Főszerkesztői beköszönő. *Polgári Szemle*, vol. 15., no. 1-3. 7-10. <https://doi.org/10.24307/psz.2019.0901>

Lessmann, Christian (2009): Fiscal Decentralization and Regional Disparity: Evidence from Cross-Section and Panel Data. *Environment and Planning A: Economy and Space*, vol. 41., no. 10., 2455-2473. <https://doi.org/10.1068/a41296>

- Lipták Katalin (2021): A versenyképesség és a társadalmi innovációk kapcsolata. *Multiдисциплинарис Tudományok*, vol. 11., no. 2., 235-240. <https://doi.org/10.35925/j.multi.2021.2.30>
- Lukovics Miklós (2007): A tudásalapú gazdaság térség-típusainak lehetséges fejlesztési irányai Magyarországon. In: Farkas Beáta (szerk.): *A lisszaboni folyamat és Magyarország*. JATEPress, Szeged, 137-153. ISBN: 978-963-482-838-9.
- Makay Mónika (2023): *Foglalkoztatáspolitikai*. Európai Parlament, Strasbourg. Online: https://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/hu/FTU_2.3.3.pdf
- OECD (2021): The Human Side of Productivity. Online: <https://www.oecd.org/global-forum-productivity/researchandimpact/human-side-of-productivity/> (Letöltés dátuma: 2024. január 12.)
- Szakálné Kanó Izabella – Kazemi-Sánta Éva – Lengyel Imre (2018): A felsőfokú végzettségűek területi eloszlásának alakulása Magyarországon. In: Lengyel Imre (szerk.): *Térségek növekedése és fejlődése*. JATEPress, Szeged, 174-196. ISBN: 978-963-315-374-1.
- Szalai Piroska (2023): Nők és a munka alapú társadalom, a családok életkörülményei, valamint a gyermekvállalás – Helyzetkép a GYED extra tizedik évfordulója kapcsán. *Polgári Szemle*, vol. 19., no. 1-3., 62-92. <https://doi.org/10.24307/psz.2023.0906>
- Schultz, Theodore W. (1961): Investment in Human Capital. *The American Economic Review*, vol. 51., no. 1., 1-17. Online: <https://www.jstor.org/stable/i331528>
- Schultz, Theodore W. (1980): The economics of being poor. *Bulletin of the Atomic Scientists*, vol. 36., no. 9., 32-37. <https://doi.org/10.1080/00963402.1980.11458781>
- Tóth Tamás – Káposzta József (2021): Successful Management of Settlements to Boost Rural Development. *European Countryside*, vol. 13., no. 4., 819-833. <https://doi.org/10.2478/euco-2021-0044>
- Tóth Róbert (2016): A magyarországi kis-és közepes vállalkozások regionális különbségei. In: Csath, Magdolna (szerk.) *REGIONÁLIS VERSENYKÉPESSÉGI TANULMÁNYOK*. Budapest, Magyarország : NKE Szolgáltató Nonprofit Kft (2016) 319 p. pp. 143-179.
- Veresné Somosi Mariann – Tóth Géza – Varga Krisztina (2023): A magyarországi járáások versenyelőnyének elemzése társadalmi innovációs potenciál alapján, 2020. *Térületi Statisztika*, vol. 63., no. 4., 445-465. <https://doi.org/10.15196/TS630402>